

Radu Baltasiu,

Antropologia globalizării. Transformări și curiozități (de)codificate,
București, Editura Mica Valahie, 2009, 192 p.

Antropologia globalizării e replica dată de profesorul Radu Baltasiu mânușii pe care lumea globalizată o aruncă sociabilității omului. Replica este una conjugată, înfiripată prin infiltrarea demersului antropologic cu priviri specifice sociologiei culturii, economiei, geopoliticii, sociologiei politice și urbane, și condensată în paginile unei lucrări șantier, așa cum însuși autorul mărturisește, ce pleacă de la premisa că globalizarea, ca fenomen veloce, are nevoie de o tălmăcire generală, înainte de a fi mărunțită de perspective științifice precis calibrate.

Cum globalizarea subordonează valorile locale – limbă, religie, tradiție, memorie socială – surselor generatoare de semnificații aflate în alte zone ale lumii, demersul antropologic își propune să deslușească componenta verticală a globalizării, metamorfozarea comportamentelor, atitudinilor și percepțiilor individuale, dar și dimensiunea orizontală a acesteia, manifestă prin stăpânirea spațiilor mari de către insul echipat cu tehnologia de ultimă generație.

Lucrarea evidențiază o serie de manifestări care țin de simptomatologia lumii globalizate. Una dintre acestea, probabil cea mai importantă, se referă la contorsionarea reperelor ca urmare a intensificării fără precedent a comunicării. Susținută de cuceririle tehnologiei, comunicarea specifică lumii globalizate valorizează informația și neglijează semnificația, așa încât, parafrazându-l pe Emile Durkheim, creșterea volumului comunicării nu este însoțită de agregarea dimensiunii morale a acesteia, generând astfel unul dintre paradoxurile globalizării: relaționarea socială nu este înlesnită, ci îngreunată de

diversificarea tehnicilor de comunicare. Aparent, progresele înregistrate în sfera mijloacelor de comunicare ce fac posibilă interacțiunea socială fără ca actorii să se afle unul în proximitatea celuilalt contribuie la autonomizarea insului în raport cu societatea, sporindu-i gradul de libertate. La o privire mai atentă însă, perfecționarea tehnologiei comunicării se dovedește a avea efecte alienante, ocazionând reclusionarea insului, prin înstrăinarea acestuia de societate, de locul de muncă și chiar de el însuși. Distorsionarea comunicării și fragmentarea relaționării sociale sub impactul noilor tehnologii sunt codificate de profesorul Radu Baltasiu în conceptul de *spațiu social privatizat*. Care este și mai abitar privatizat, adică fărâmițat, pe măsură ce infrastructurile simbolice de respirație largă, precum statul, biserica, credința etc. își pierd rolul aglutinant în societate. Lectorului îi este propusă tipologia insului descurcăreț care se insinuează într-un spațiu social cu o simbolistică ruinată cu ajutorul vicleniei, subspecie a inteligenței. Exponent al unei socialități alterate, insul descurcăreț respectă ordinea doar din perspectiva interesului imediat, fiind adesea în dezacord cu morala în vigoare. Remarcăm și tipologia insului nevoit, ins dominat de nevoile de consum și aflat într-o cursă contracronometru pentru cizelarea propriului status social, rob al pasiunilor nestăvilite și neputincios în a articula relaționări sociale dense, de tipar comunitar, care să mustească de energie morală.

Îmbinând sociologia weberiană cu teoriile sistemului mondial modern și cu vastele perspective crono-spațiale împărțite de

istorici precum Arnold Toynbee și Fernand Braudel, autorul diferențiază imperiile civilizatoare de imperiile de substituție. În vreme ce primele sunt înzestrate cu forța de a-și legitima autoritatea prin vivacitatea pulsorilor culturali iradiați de *Mittelpunkt*, civilizând astfel teritoriile cucerite, pacea impusă de imperiile de substituție nu reușește să valorifice potențialitățile popoarelor supuse, din cauza unui deficit de înțelegere a lumii manifest la nivelul elitelor. Astăzi, într-o lume orientată de reperate impuse de *pax americana*, vorbim mai degrabă despre *neoglobalizare*, adică de o ordine bizară care, deși apropie spațiile, nu le asigură solidaritatea prin valorificarea și conexarea infrastructurii simbolice specifice fiecăruia dintre acestea. Este ordinea impusă de o civilizație occidentală strunită de o elită aflată în zona energiilor joase, căreia îi lipsește impulsul novator. Această minoritate dominantă, preocupată de cea mai subțire dimensiune a realității sociale, cea discursivă, ignoră fluxul vital al lumii occidentale, creștinismul, blocând astfel existența întregii lumi la polul material, fără însă a produce bunăstare generală. Fiindcă în absența densității dinamice nu se creează urzeala socială propice expansiunii diviziunii muncii și rafinării tehnologiilor în vederea creșterii valorii adăugate a muncii, așa încât decalajul de dezvoltare în raport cu țările din centrul sistemului mondial modern se adâncește. Globalizarea subminează în felul acesta ambițiile *pax britanica*, ce năzuia să satisfacă neostoita dorință a omului de a-și îmbunătăți condiția prin facilitarea accesului la bunuri și servicii. Însă sunt periclitate concomitent și aspirațiile nutrite de *pax americana*. Celeritatea imprimată actului decizional grație informatizării organizațiilor birocratice, luarea unei hotărâri fiind separată de punerea acesteia în practică printr-o simplă apăsare pe tastatura calculatorului, dincolo de îmbunătățirea managementului comunitar, escamotează transparența hotărârii publice, pe care cetățeanul nu o mai poate sancționa. De aici interogația, legitimă a autorului, dacă membrii unei societăți ce sunt lipsiți de inițiativă, control și

sancțiune în sfera publică pot fi socotiți cetățeni, iar regimul politic democrație.

Cu toate acestea, *pax americana* ferește planeta de o conflagrație cu alonjă mondială de mai bine de jumătate de secol, susține autorul, întrucât reziduurile principiilor wilsoniene, precum *eliberarea insului*, *democrația*, *autodeterminarea națională* și *securitatea colectivă*, au încă, se pare, suficientă vitalitate încât să dezamorseze anarhia sădită cândva în câmpul relațiilor internaționale de paradigma realistă. În secțiunea dedicată tehnicilor de guvernare, reține atenția înfățișarea distinctă pe care legătura dintre liderul politic și popor o căpăta odinioară în Apusul și în Răsăritul Europei. Dacă năzuința *Principelui* lui Machiavelli o reprezintă conservarea puterii și exercitarea acesteia în scop personal, poporul și Dumnezeu sunt aspirațiile guvernării lui Neagoe Basarab. Astfel, legătura domnitorului român cu poporul său, izvodită din credință, dragoste, loialitate și respect și devenită scop în sine, căpăta integralitate. În relația principelui occidental cu societatea se simțea deja suflul modernității, în sensul că interacțiunea socială, dominată de calcul și transformată în simplu mijloc pentru împlinirea unui obiectiv, se fragmenta. Cum fragmentat este, din pricina nesocotirii experiențelor creștine cu rol de ferment civilizațional, și proiectul Uniunii Europene, un proiect despiritualizat, a cărui cea mai mare realizare din ultimii douăzeci și cinci de ani este, potrivit autorului, înghețarea pieței economice unice, care continuă însă să păstreze disparitățile de dezvoltare existente între țările membre.

Efectele perverse ale hiperrationalizării, filtrate de profesorul Radu Baltasiu cu ajutorul sociologiei weberiene și teoriilor lui George Ritzer, pulverizează nu doar componenta afectiv-emoțională a relaționării sociale, dar afectează concomitent și silențiozitatea derulării acesteia prin rescrierea sensurilor profesiei, sursă a ordinii sociale potrivit lui Emile Durkheim. Scăderea autonomiei profesionale prin precumpănirea autorității birocratice în fața celei profesionale și creșterea dependenței față de tehnologiile sofisticate

sunt efectul distanțării raționalității substanțiale, interesată de șlefuirea valorilor profesionale, de raționalitatea formală preocupată de profit. Lăcomia investitorului ce nu pricepe finalitatea socială a investiției sale se repercutează negativ nu doar asupra pepinierii profesionale și, astfel, asupra afacerii în general, dar și asupra insului. Întrucât strivirea raționalității substanțiale de către cea formală se traduce prin pierderea recunoașterii sociale a profesionistului specializat într-un anumit domeniu de activitate, dar și în descurajarea formării elitelor profesionale, cele care, aderând la valori precum loialitate, sentiment al datoriei și al sacrificiului, înprospătează simbolistica prăfuită a societăților postindustriale.

Alături de analiza mutațiilor atitudinale generate de metropolă, locul în care modernitatea este la ea acasă după Georg Simmel, profesorul Radu Baltasiu întreprinde o analiză a terorismului ca manifestare a civilizațiilor stăvilite, diriguite de elite care au lămurit chestiunea genezei, dar nu și pe aceea a dezvoltării civilizaționale, într-o secțiune cu vădite inserții geopolitice. Terorismul este expresia impasului cultural pe care civilizația musulmană se străduiește să-l depășească începând cu anul 1797, momentul în care Napoleon Bonaparte cucerește Egiptul și prilejuiește intrarea lumii islamice în eonul modern. Dacă la cumpăna dintre primele două milenii ale erei creștine, Imperiul califilor redescoperă și resuscită științele antice și filosofia greacă, croia industriei noi, înființa manufacturi și practica un comerț extins la întreaga lume civilizată, astăzi, ca urmare a barbarizării elitelor autohtone, consecință a îmbrățișării ideilor proletarietului occidental, civilizația islamică plutește în derivă, o rătăcire obiectivată și în acte teroriste.

Salutăm, nu în ultimul rând, analiza efectuată asupra noilor tipuri de relaționare socială generate de ciberspațiu, precum și reliefaarea primejdiei mediocrizării sociale sub impactul agendelor mass-media. Ciberspațiul, arată profesorul Radu Baltasiu, este un instrument de comunicare, o tehnologie care depășește însă cu mult nivelul simțurilor umane. Noutatea – și pericolul în același timp – introdusă de ciberspațiu constă în aneantizarea spațiului și timpului, dimensiuni fizice lichidate de relaționarea socială mijlocită de calculator. În societățile dominate de ciberspațiu se ivesc relații sociale mutant, precum *relațiile terțiare*, ce se individualizează prin conținutul mediat în întregime de logica binară a calculatorului care absoarbe dimensiunea umană a legăturii sociale. Latura întunecată a ciberspațiului se manifestă mai ales prin *relațiile cuaternare*. Referindu-se la supravegherea realizată fără consimțământul subiecților, acest tip de relații merită cu foarte multă indulgență atributul de „sociale”. Ele trimit la *Panopticul* lui Jeremy Bentham și *Suprapanopticul* lui Zygmunt Bauman, obiectivat în bazele de date, care secretă reputație socială pentru ins în funcție de cantitatea și calitatea informațiilor personale înmagazinate aici.

Suport de curs, cu utilitate științifică și didactică, dar totodată și un util ghid interdisciplinar pentru toți cei interesați de schimbările produse pe verticala și orizontala societăților brăzdate de fenomenul globalizării, lucrarea profesorului Radu Baltasiu se prezintă ca o busolă corect reglată, folositoare aceluia care intenționează să taie noi culoare explicative prin hățșurile lumii globalizate, precum și celor care, deși se mărginesc să le contemple, au sentimentul că deja s-au rătăcit.

Lucian Dumitrescu